

GHO-gemeenten en Biodiversiteitsherstel:

Biodiversiteitsherstel in het hart van de gemeentelijke koers

17 januari 2022

MOTIE VREEMD AAN DE ORDE VAN DE DAG

Gericht aan de gemeenteraden van Goirle, Hilvarenbeek en Oisterwijk

De gemeenteraad bijeen,

OVERWEGENDE DAT

- de drie gemeenteraden begin 2020 bij motie hebben gekozen voor herstel van biodiversiteit op basis van 'basiskwaliteit natuur', in onderlinge samenwerking en in dialoog met de B-teams
- de gemeente als verantwoordelijke lokale overheid op veel relevante terreinen, grote positieve of potentieel positieve impact heeft op biodiversiteit
- biodiversiteit de gemeente ook helpt op andere beleidsterreinen als gezondheid, zoals weer-gegeven in het beleidskader Gezondheid van de Provincie Noord-Brabant (mei 2021)
- biodiversiteitsherstel bevordert wordt door lokale samenwerking en onderlinge uitwisseling met inwoners, scholen, boeren, ondernemers, B-teams en natuurverenigingen
- de drie B-teams zich sinds 2006 (Oisterwijk), 2007 (Hilvarenbeek) en 2008 (Goirle) hierin kritisch-constructieve partners hebben getoond
- biodiversiteitsherstel binnen het gemeentelijk apparaat en in de lokale samenleving investeringen vraagt in bewustwording, kennis van effecten van handelen, onderwerpen verbinden als- mede 'omdenken'
- wezenlijke opbrengsten van biodiversiteitsherstel gerealiseerd worden als de GHO-gemeenten daarvan een gezamenlijke koers maken in het hart van het gemeentelijk beleid en die koers eenstemmig uitdragen
- de consultatie van gemeenteraadsfracties in oktober/november 2021 een gevoel van urgentie zichtbaar maakt alsmede het besef dat gangbare afwegingen in dat licht herbezinning behoeven
- de gemeenteraad door het college permanent betrokken wil worden bij de voortgang van biodiversiteitsherstel,

BESLUIT

1. het college te verzoeken plannen met de gemeenteraad te bespreken die erop gericht zijn *inwoners* bij biodiversiteitsherstel te betrekken en uit te dagen
2. uit te spreken dat de GHO-gemeenten samen en ieder voor zich werken aan herstel van biodiversiteit op basis van een met de gemeenteraad te bespreken *streefbeeld voor 2030* en *herkenbare tussenstappen* op weg daarheen
3. het college te verzoeken de raad, op basis van het streefbeeld voor 2030, concrete voorstellen te doen voor tussentijdse *meetbare doelen* voor biodiversiteitsherstel en voor *monitoring* daarvan
4. het college opdracht te geven in *elk raadsvoorstel* dat direct of indirect biodiversiteit raakt of kan raken, aannemelijk te maken hoe het voorstel, al zonder eventuele compensatie van onverhoopt biodiversiteitsverlies, herstel van biodiversiteit *bevordert*

5. het college te verzoeken ambtelijke en bestuurlijke *kennis- en overlegstructuren* te verzekeren tussen de GHO-gemeenten over biodiversiteitsherstel en de raad volgens te maken afspraken geïnformeerd en betrokken te houden over de vorderingen en resultaten,

en gaat over tot de orde van de dag.

Toelichting bij de motie

De motie komt voort uit het proces dat de GHO-gemeenten en de drie B-teams de afgelopen twee jaar gezamenlijk hebben doorlopen en wordt de gemeenteraden als resultante van dat proces aangeboden door de drie B-teams.

In dat proces, en in de consultatieronde van fracties in de periode oktober-november 2021 is een aantal onderwerpen op de agenda gekomen die in de motie een plek hebben gekregen. In onderstaande toelichting komen achtereenvolgens aan de orde: (1) het streefbeeld, (2) concrete doelen, (3) kennis, (4) communicatie en samenwerking, (5) basiskwaliteit natuur.

De motie is bedoeld voor bespreking en vaststelling in de drie gemeenteraden begin 2022 en is, met de toelichting, bedoeld ook een rol te vervullen in Goirle en Hilvarenbeek in de verkiezingsprogramma's en de coalitiebesprekingen van 2022.

Anjo Roorda van het B-team Goirle – Riel dankt Marieke Alberts, tot 1 januari 2021 werkzaam voor de gemeente Goirle, van harte voor de waardevolle samenwerking en voor haar inspanning, inbreng en inspiratie vanaf het begin van dit bijzondere proces. Motie en toelichting zoals ze er nu liggen blijven uiteraard voor rekening van de B-teams.

1. Toekomst: ons streefbeeld voor 2030

Op aarde leven ongeveer 8 miljoen planten- en diersoorten: samen met bodem, water en lucht vormen zij allerlei verschillende ecosystemen. Deze variatie aan planten, dieren, (micro)organismen en ecosystemen is *biodiversiteit*. Biodiversiteit staat onder grote druk. Haast is geboden om te voorkomen dat de komende decennia meer dan 1 miljoen planten- en diersoorten uitsterven.

Van die ecosystemen is de mens afhankelijk in zijn welvaart, welzijn, gezondheid en voortbestaan: biodiversiteit is van levensbelang.¹ Verlies aan biodiversiteit heeft diverse, vooral door de mens gegeven oorzaken. Sinds het nationale Deltaplan Biodiversiteitsherstel staat 'herstel' op de agenda: de neergang stoppen is niet voldoende, de lijn moet weer omhoog.

In 2030 weten de lokale gemeenschappen van de GHO-gemeenten zich actief, gevoelsmatig en praktisch betrokken bij, en onderdeel van biodiversiteit. Inwoners en gemeenten werken nauw samen en wisselen onderling actief kennis uit. Bewonersinitiatieven worden door de gemeenten van harte ondersteund en doorgaand overleg met boeren stimuleert de wezenlijke positieve rol van de sector.

¹“Daarnaast toont de coronapandemie aan dat natuur zeer helpend is voor het welbevinden en de beweging van burgers. Niet alleen de natuurgebieden in de buitengebieden blijken belangrijk, maar ook binnenstedelijk groen.”
Beleidskader Gezondheid, Provincie Noord-Brabant, mei 2021

De gemeenten zijn erin geslaagd het onderwerp scherper neer te zetten in deels meetbare doelen. De lijn omhoog is ingezet en zet door: de biodiversiteit herstelt zich, ook te oordelen naar de stand van bepaalde vogel- en vlindersoorten, op het grondgebied van de drie aaneengesloten gemeenten, met bijdragen van natuurgebieden, buitengebied, bedrijventerreinen, woonwijken en centra, waar een zichtbare vergroening heeft plaatsgevonden en biodiversiteit wordt getoond in een voorbeeldtuin.

In doorgaand overleg tussen de GHO-gemeenten wordt op relevante onderdelen de hoogste gemeentelijke standaard gekozen als minimum voor de andere gemeenten. Voor ambtenaren, wethouders en gemeenteraden is het vanzelfsprekend dat ruimtelijke voorstellen alleen worden ontwikkeld als die herkenbaar bijdragen aan herstel van biodiversiteit. Het proces dat de GHO-gemeenten samen hebben doorlopen vanaf 2019 geldt landelijk als een voorbeeld.

2. Biodiversiteitsherstel: concrete tussentijdse doelen

Voorbeelden van mogelijke concrete tussentijdse doelen die de GHO-gemeenten volgens de motie gezamenlijk stellen zijn:

1. in 2025 is in elke wijk de oppervlakte natuur c.q. groen toegenomen
2. in 2040 levert 75% van alle aangeplante bomen en struiken een bijdrage aan de biodiversiteit
3. in elk centrum bevindt zich uiterlijk in 2025 een openbaar toegankelijke, als zodanig nadrukkelijk gepresenteerde voorbeeldtuin voor biodiversiteit
4. elk jaar vanaf 2024 vindt op minstens tien procent van de basisscholen een educatieproject plaats in het teken van biodiversiteit
5. vanaf uiterlijk 2023 maaien de gemeenten nog maximaal 10% van de gemeentelijke graslanden/-gazons vaker dan twee keer per jaar
6. uiterlijk in 2026 bevindt zich binnen de bebouwde kom van de gemeenten op maximaal 300 meter afstand een biodiverse plek van minstens 200 m²
7. volgens de 3 - 30 – 300-regel voor stadsgroen heeft in 2030 elk huis minstens 3 bomen in het zicht; elke wijk heeft minstens 30% bladerdak of bodemgroen en iedereen woont maximaal 300 meter van een park af
8. in het terugbrengen van verharding in particuliere tuinen komt uiterlijk in 2025 een meetbare versnelling
9. elk nieuwbouwproject, ingebreed of uitgebreid en kleinschalig of grootschalig, draagt al zónder compensatie aantoonbaar bij aan herstel/vergroting van biodiversiteit
10. gif wordt in 2025 in de gemeente niet meer verkocht of gebruikt
11. als gevolg van de inspanningen van gemeenten en B-teams boeken B-teams en lokale natuurverenigingen elk jaar minstens 10% ledenwinst.

De gemeenten laten zich niet weerhouden dergelijke maatregelen te nemen en doelen te stellen, ook als die qua effect niet één op één terug te vinden zijn in te monitoren biodiversiteitsherstel (zie hierna). Overigens tellen maatregelen ook mee als die (tevens) een symbolische of publicitaire waarde hebben.

3. Kennis: bouwen van een lokale en intergemeentelijke kennisgemeenschap

Biodiversiteitsherstelbeleid is alleen mogelijk met een sterke kennisbasis. Die kennis is niet statisch en betreft tenminste:

- actuele kennis van de wetenschap van biologie (levende natuur) en ecologie (wisselwerking tussen organismen en binnen populaties en leefgemeenschappen, alsmede de relaties van de levende natuur met de niet-levende natuur, de abiothiek)
- ervaringen in de praktijk, best practices
- specifieke gebiedskenmerken, waaronder historie, abiothiek (niet-levende natuur), landschapelijke inrichting, beheer en gebruik van de concrete plek
- wet- en regelgeving, bestuurlijke verhoudingen, samenwerking met lokale en regionale publieke en private organisaties, mogelijkheden van subsidies en fondsen
- ontwikkelingen, maatregelen en effecten, resultaten van monitoring.

Veel daarvan is specifiek en gebiedsgebonden en daardoor niet gemakkelijk extern in te huren. Afhankelijkheid van ingehuurde kennis maakt kwetsbaar.

Alle kennis moet door de gemeente opgebouwd, gedeeld, gegarandeerd en onderhouden worden. Behoud en beschikbaarheid van kennis krijgt continu gemeentelijke aandacht. Kennis in eigen huis zit vaak in het hoofd van een ambtenaar en is daarmee ook kwetsbaar. De drie GHO-gemeenten zorgen een aantrekkelijke werkgever te zijn met ook inhoudelijk kansen en uitdagingen en spreiden de risico's door onderlinge samenwerking en uitwisseling.

Op drie niveaus gaan de GHO-gemeenten elkaar volgens de motie periodiek treffen om nieuwe ontwikkelingen en *best practices* te bespreken en denken en handelen op elkaar af te stemmen: uitvoerders, beleidsmakers en bestuurders. Waar een gemeente het op een terrein het best doet nemen de andere gemeenten dat niveau als minimum over.

Het is aan de gemeenten, kennis te verbinden: binnen het gemeentelijk apparaat tussen sectoren, en vanuit de gemeente met inwoners, organisaties, andere overheden en B-teams en natuurorganisaties. Met inwoners een kennisgemeenschap vormen omtrent biodiversiteit heeft neveneffecten in termen van maatschappelijke bewustwording en draagvlak.

4. Communicatie en samenwerking: burgers handelingsperspectief bieden

Biodiversiteitsherstel is niet alleen voor gemeente en grote grondeigenaren: elk stukje grond telt, elke tuin, elk balkon, hoe klein ook. De gemeenten vormen lokale *communities* van variabele samenstelling, gericht op natuurbehoud en biodiversiteitsherstel. Deelnemers zijn bijvoorbeeld burgers, boeren, vrijwilligers, grondgebruikers, buurtbewoners, ondernemers, maatschappelijke organisaties.

In de communicatie maakt de gemeente helder dat biodiversiteit niet alleen natuurgebieden en buitengebied betreft maar ook bedrijventerreinen, woonwijken en centra. Biodiversiteit is meer dan een kwestie van het tellen van aanwezige soorten: het gaat om kwantiteit en kwaliteit. Biodiversiteitsherstel betreft meer dan groenbeleid: elke gemeentelijke afdeling en sector met ruimtelijke impact is betrokken. Biodiversiteitsherstelbeleid wacht niet op de traagste burger: die tijd is er niet.

Biodiversiteitsherstelbeleid is nauwelijks een kostenpost (het gaat vooral om een andere focus en 'omdenken') en vooral een opbrengstenpost, deels in geld uit te drukken. Natuur is er voor iedereen maar is niet altijd en overal voor iedereen begaanbaar: soms is de natuur, zoals zichtbaar werd tijdens lockdowns, beter af met minder bezoekers. Natuur ontleent zijn waarde niet aan publieke waardering, maar kan ook niet zonder.

Bij het betrekken van burgers zetten de gemeenten alle beschikbare, en ook nieuwe en onorthodoxe middelen in, zoals het burgerinitiatief en het uitdaagrecht (vastgelegd in de WMO), een participatie-instrument waarmee (groepen van) inwoners de mogelijkheid krijgen om een collectieve voorziening van de gemeente over te nemen, inclusief het daarvoor beschikbare budget. Waar inwoners belemmeringen ervaren neemt de gemeente die waar mogelijk weg.

De GHO-gemeenten bieden burgers handelingsperspectief, bijvoorbeeld:

- zet je balkon of tuin vol met vlinder- en bij-vriendelijke planten (biologisch geteeld!)
- verwijder de tegels uit je tuin: daardoor wordt die aantrekkelijker voor vogels, vlinders, bijen, egels en andere dieren en bij een flinke stortbui stroomt water makkelijk weg
- zet inheemse planten in je tuin of op je balkon: juist de planten die oorspronkelijk in Nederland voorkomen, zijn belangrijk voor de biodiversiteit
- leg een groen dak aan: niet alleen mooi en goed voor de biodiversiteit, maar ook met waterbergende en isolerende werking (de gemeente kan dat subsidiëren!)
- kies voor biologisch, lokale groenten en fruit en schoonmaakmiddelen zonder giftige stoffen
- eet minder of helemaal geen vlees; eet je vis, kies dan voor vis met het MSC of ASC keurmerk
- werk mee op scholen en schoolpleinen aan biodiverse activiteiten en projecten voor kinderen en jeugd
- spreek je politieke partij aan op bevorderen van duurzaamheid en biodiversiteit
- word lid van een B-team of een natuurvereniging en help uitdragen hoe mooi en gezond de natuur is.

5. Basiskwaliteit natuur: verbetering van de leefomgeving monitoren

De GHO-gemeenten kozen begin 2020 op voordracht van de colleges van B&W voor het concept *Basiskwaliteit Natuur*: algemene soorten blijven algemeen of worden dat weer.

Het buitengebied op de zandgronden van de GHO-gemeenten telt vijf milieutypen: heide, bos, moerassen en waters, landbouwgebied en bebouwd gebied. Elk milieutype kent zijn eigen voedselweb. Het voedselweb is de keten van omzetting van voedingsstoffen door opname en uitscheiding langs de weg van eten en gegeten worden van organismen die in een gebied voorkomen. Het voedselweb begint bij het leven in water en/of in de bodem, waar een stabiele kwaliteit essentieel is.

In al die gebieden neemt de soortenrijkdom af door omgevings- en milieufactoren: van aanwezigheid van gifstoffen in het milieu tot vernietiging van habitats. Dit leidt voor de meeste diersoorten tot aantasting van het voedselweb en tot aantasting van de kwaliteit van de leefgebieden. De aantastingen zijn soms direct, zoals vernietiging, maar veelal indirect, zoals verdroging, vermesting, versnippering van de leefgebieden.

Op al die vlakken maken de GHO-gemeenten het verschil. Focussen op Basiskwaliteit Natuur betekent hier tenminste: werken aan de verbetering van de leefomgeving van nog algemene soorten. Voor de algemene soorten betekent dat minimale vereisten stellen aan de set van condities, onderscheiden naar abiothiek, landschappelijke inrichting en beheer en gebruik, en vastleggen hoe die vereisten bereikt gaan worden. Dat vergt veel lokale kennis.

Alle organismen monitoren om grip te krijgen op de mate van achteruitgang en van herstel is onmogelijk. Vogels en vlinders zijn echter goede indicatoren voor natuurkwaliteit: niet voor niets is het begrip 'Basiskwaliteit Natuur' door de Vogelbescherming in samenwerking met de Vlinderstichting in het leven geroepen. Monitoren concentreren de GHO-gemeenten op vogels en vlinders (zie bijlage).

Bijlage: Vogelsoorten in de drie GHO-gemeenten. Vetgedrukt de soorten waarvan de kans het grootst is ze te zien bij een wandeling, door het jaar heen

Heide	Bossen	Moeras en waters	Boerenland	Bebouwd gebied
Boomleeuwerik	Appelvink	Aalscholver	Boerenzwaluw	Ekster
Boompieper	Bonte vliegenvanger	Blauwborst	Geelgors	Europese kanarie
Graspieper	Boomklever	Bosrietzanger	Gele kwikstaart	Gaai
Grauwe klauwier	Boomkruiper	Bruine kiekendief	Grasmus	Gierzwaluw
Klapekster	Bosuil	Dodaars	Graspieper	Groenling
Kneu	Buizerd	Fuut	Grote lijster	Heggemus
Nachtzwaluw	Fluiter	Grauwe gans	Grutto	Houtduif
Roodborsttapuit	Goudhaan	Grote karekiet	Kievit	Huismus
Wintertaling	Goudvink	Grote zilverreiger	Kwartel	Huiszwaluw
Wulp	Grauwe vliegenvanger	Kleine karekiet	Patrijs	Kauw
	Groene specht	Krakeend	Putter	Koolmees
	Grote bonte specht	Kuifeend	Ringmus	Merel
	Grote lijster	Porseleinhoen	Roek	Pimpelmees
	Havik	Rietgors	Roodborsttapuit	Putter
	Kleine bonte specht	Rietzanger	Scholekster	Spreeuw
	Kruisbek	Slobeend	Slobeend	Staartmees
	Matkop	Snor	Spotvogel	Turkse tortel
	Nachtegaal	Sprinkhaanzanger	Spreeuw	Zanglijster
	Raaf	Tafeleend	Stenuil	Zwarte kraai
	Sperwer	Waterral	Torenavalk	Zwarte roodstaart
	Vink	Wilde eend	Tureluur	
	Vuurgoudhaan	Zomertaling	Veldleeuwerik	
	Wielewaal		Watersnip	
	Zwarte mees		Wulp	
	Zwarte specht		Zomertortel	

